

1. Kreatywnie, samodzielnie, rozwojowo... – metoda projektu edukacyjnego

*Gdy sam zdobywasz doświadczenie, może ono być niepełne, ale pouczające.
Gdy czerpiesz je od innych, jest wszechstronne, ale często lekceważone.*

Jadwiga Stasica

Nauczycielko! Nauczycielu!

- Czy zdarzyło się, że pomimo ciekawego (Twoim zdaniem) tematu lekcji uczniowie nie byli nim zainteresowani?
- Czy miewasz wrażenie, że uczniowie nie bardzo mają ochotę na aktywności, które im proponujesz?
- Zastanawiasz się, co zrobić?

Pracuj metodą projektu!

1.1 Co nazywamy projektem edukacyjnym?

Określenie „projekt” na dobre zadomowiło się w naszej codzienności. Tak dobrze, że od pewnego czasu tym terminem nazywamy różne rzeczy i sytuacje. I tak projektem może być rysunek przygotowany przez grafika pracującego nad okładką książki, prototyp nowego samochodu czy płaszcz, opracowany przez architekta dokument przedstawiający wygląd i parametry budynku, który ma powstać, czy też plan wycieczki szkolnej przedstawiony do dyskusji. Od wejścia Polski do Unii Europejskiej w oświacie pojawiła się możliwość realizowania szeregu działań współfinansowanych z funduszy unijnych, które także nazywamy projektami.

Czym zatem jest projekt?

Projekt to jednorazowe i unikalne przedsięwzięcie, w którego wyniku powstaje jedyny w swoim rodzaju produkt lub unikalna usługa.

Charakterystykę działania, które jest projektem, zawdzięczamy naukom o zarządzaniu definiującym projekt jako przedsięwzięcie, które:

- jest zorientowane na **cel**,
- polega na skoordynowanym podejmowaniu **powiązanych ze sobą działań**,
- posiada określony **czas realizacji**,
- jest **wyjątkowe** (unikalne).

Pojedynczy projekt może być działaniem izolowanym lub częścią większego programu.

Do dydaktyki termin „projekt” wprowadził William Heard Kilpatrick (*The Project Method*, 1918).

Kilpatrick był uczniem, a następnie współpracownikiem Johna Deweya. Wykładał filozofię wychowania w Columbia University w Nowym Jorku. Propagowaną przez siebie metodę pracy określił w następujący sposób: *Projekt to odważne, planowe działanie wykonywane z całym sercem w środowisku społecznym*. Kilpatrick uznał metodę projektu za **naczelną zasadę dydaktyczną**, a nie jedną z wielu metod kształcenia. Jej założenia to:

- dziecko **nie może być tylko biernym wykonawcą** zadań zaplanowanych przez nauczyciela,
- uczniowie powinni mieć stworzone warunki do **samodzielnego zdobywania wiedzy**,
- uczniowie powinni sprawdzać swoje umiejętności w konkretnych sytuacjach życiowych,
- podstawą działań podejmowanych przez uczniów powinny być ich **zainteresowania** (nie powinno się nikogo zmuszać do podejmowania niechcianych aktywności).

Idea Kilpatricka pracy metodą projektu w edukacji wczesnoszkolnej wywarła istotny wpływ na amerykańskie szkolnictwo.

Odpowiadając na pytanie postawione w podtytule tej części artykułu, możemy powiedzieć, że **projekt edukacyjny** to:

- potoczna, skrócona nazwa metody dydaktycznej – **pracy metodą projektu**,
- efekt (produkt) działań uczniów, który powstał w wyniku pracy metodą projektu.

1.2 Projekt jako metoda dydaktyczna

Pojęcie „projekt” odnosi się do całokształtu działań podejmowanych przez uczniów na podstawie ustalonych wcześniej założeń. Projekt zrywa z podziałem na treści przedmiotowe, wykorzystuje naturalną ciekawość dziecka, pozwala stosować różne strategie rozwiązywania problemów.

John A. Stevenson, 1930

Aby postępowanie metodyczne można było nazwać projektem, muszą wystąpić jednocześnie cztery podstawowe warunki.

1. Nabywanie wiedzy przez uczniów powinno zachodzić głównie dzięki **samodzielnemu rozumowaniu i rozwiązywaniu problemów**, a nie za pomocą pamięciowego przyswajania wiedzy.
2. Aktywność uczniowska ma na celu nie tylko gromadzenie wiedzy czy doświadczeń, lecz także **zmianę nastawienia ucznia do procesu uczenia się**.
3. Uczniowie **pracują nad zagadnieniami, które ich interesują** i wynikają z ich naturalnych potrzeb.
4. **Wprowadzanie rozważań teoretycznych następuje w miarę potrzeb** i zawsze wynika z realizowanych działań praktycznych.

Obecnie praca metodą projektu zakłada współpracę uczniów działających w małych zespołach projektowych. Najczęściej zespoły liczą od 3 do 6 osób. Zespoły liczniejsze na ogół samorzutnie dzielą się na podzespoły. Takie założenie może prowadzić do błędnego wniosku, że uczniowie muszą pracować zespołowo. Moim zdaniem definicja pracy metodą projektu nie wyklucza możliwości pracy indywidualnej.

1.3 Cechy projektu edukacyjnego

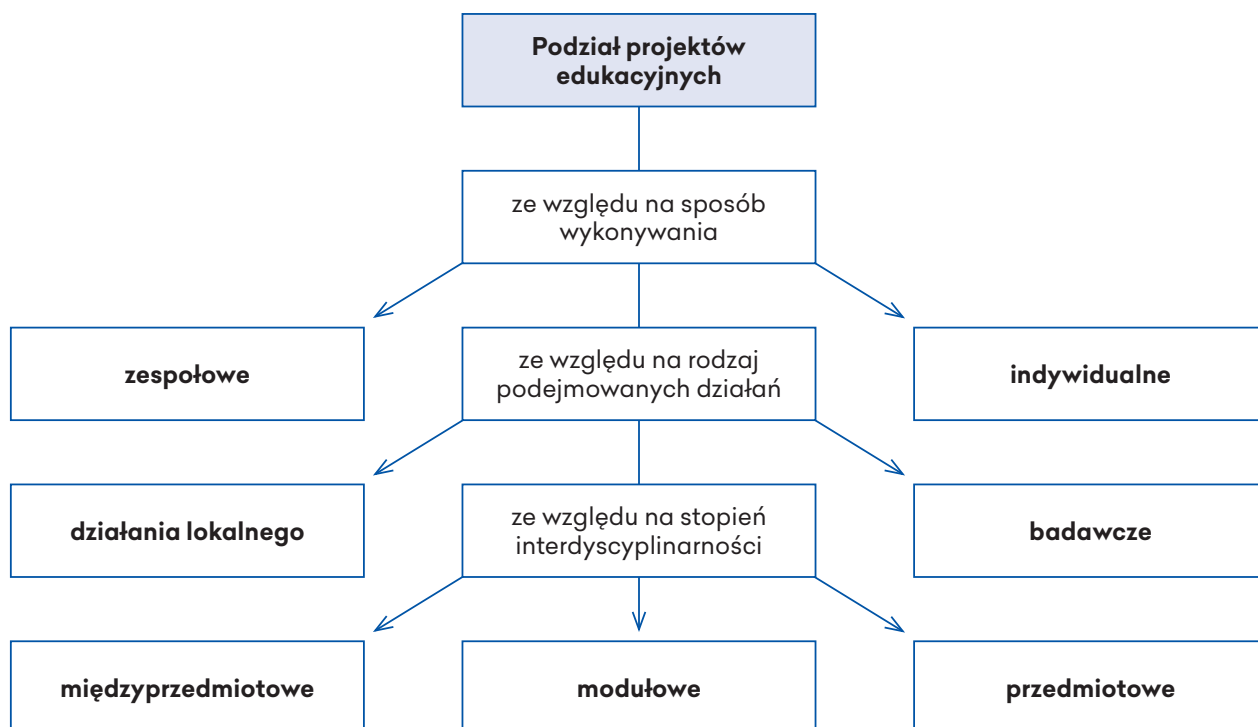
Projekt edukacyjny zasadniczo nie różni się od projektu, którego realizacja odbywa się poza obszarem edukacyjnym. Ich cechami wspólnymi są:

- **cel** (jeden lub kilka), którego realizacja jest odpowiedzią na zdefiniowany problem (zdefiniowaną potrzebę) i pozwala na jego rozwiązanie,
- **osadzony w kalendarzu scenariusz** (plan/harmonogram/opis) **działań**,
- **konkretne metody** umożliwiające osiągnięcie celu,
- **kosztorys i sprecyzowane źródła finansowania**, jeśli realizacja projektu wymaga nakładów finansowych.

Cechy odróżniające projekt edukacyjny od innych kategorii projektów to:

- **temat oraz cele projektu edukacyjnego wynikające z realizacji podstawy programowej** lub **poszerzające cele szczegółowe podstawy programowej** o dodatkowe zagadnienia, które interesują uczniów,
- **czas trwania projektu edukacyjnego, który nie może być zbyt długi** z uwagi na obciążenia edukacyjne uczniów związane z realizacją treści w innych przedmiotach,
- **kryteria sukcesu**, dzięki którym możliwe jest ustalenie oceny dla uczniów,
- **opis sposobu prezentacji efektów projektu**.

Klasyfikacja projektów edukacyjnych uwzględnia różne ich aspekty, np. sposób wykonania projektu (indywidualnie lub zespołowo), rodzaj (projekty naukowo-badawcze lub społeczne) czy stopień interdyscyplinarności projektu.

1.4 Projekt edukacyjny krok po kroku

1. Praca metodą projektu rozpoczyna się od **zainicjowania projektu edukacyjnego**. W szkole podstawowej inicjatorem projektu zwykle jest **nauczyciel**. W miarę nabywania przez uczniów doświadczenia w pracy tą metodą, umiejętności pracy zespołowej, formułowania celów i wytyczania ścieżki ich realizacji rola nauczyciela we wskazywaniu uczniom problemów, które mogą być rozwiązane za pomocą pracy projektowej, staje się coraz mniejsza. Wówczas uczniowie powinni czynnie brać udział w ustalaniu problemu do rozwiązania (temat i cele projektu edukacyjnego). Włączenie uczniów w ten proces może się odbywać na różne sposoby. Przykłady opisano poniżej.

- **Nauczyciel przygotowuje tematy kilku projektów wraz z celami (efektami) do osiągnięcia i przedstawia je uczniom** (udostępnia na platformie edukacyjnej, wywiesza na tablicy informacyjne w klasie itp.). Uczniowie indywidualnie wybierają temat projektu, którego realizacją są zainteresowani. W tym wypadku kluczem powstawania zespołów projektowych nie jest wzajemna sympatia uczniów, ale ich zainteresowania. Uczniowie, poza doskonaleniem **umiejętności współpracy** i rozwijaniem **kompetencji językowych oraz komunikacyjnych**, **rozpoznają własne potrzeby edukacyjne, uczą się podejmowania decyzji i ponoszenia za nie odpowiedzialności**.
- **Nauczyciel przedstawia uczniom cele**, które mają zostać zrealizowane. Uczniowie dobierają się w zespoły projektowe i opracowują sposób rozwiązania problemu. Ten sposób doskonalą **umiejętności komunikacji i negocjacyjne** uczniów, rozwija **myślenie logiczne i przyczynowo-skutkowe** oraz sprzyja **kreatywności i przedsiębiorczości**.
- **Uczniowie sami formułują temat i cele projektu edukacyjnego, które następnie omawiają z nauczycielem**.

2. Kolejnym krokiem jest **utworzenie zespołów projektowych**. Sposób ustalenia składu osobowego poszczególnych zespołów w dużej mierze zależy od wieku uczniów. Niebagatelne znaczenie mają też temat i cele projektu oraz wiedza nauczyciela o danym zespole uczniów. **Losowy dobór członków zespołu** rozwija kompetencje społeczne uczniów, doskonalą umiejętność współpracy z mniej znanymi sobie osobami, oswaja z dyskomfortem zmniejszonego poczucia bezpieczeństwa w tej sytuacji oraz rozwija elastyczność poznawczą. Natomiast **swobodny dobór członków zespołu** pozwala na lepsze wykorzystanie zasobów intelektualnych poszczególnych uczniów, umożliwia też szybsze tempo pracy, ponieważ uczniowie – dobrze się znając – nie muszą poświęcać czasu na ustalanie zasad współpracy. Większe poczucie bezpieczeństwa sprzyja kreatywności i odwadze w podejmowaniu ambitniejszych działań. Starsi uczniowie stopniowo nabywają umiejętności oddzielania osobistych sympatii od w miarę obiektywnej oceny umiejętności koleżanek i kolegów.

3. Dobrą i polecaną praktyką jest **zawarcie kontraktu**, w którym uczestniczy nauczyciel i wszyscy uczniowie współpracujący ze sobą w ramach jednego zespołu projektowego. Zawieranie kontraktu najlepiej przeprowadzić metodą warsztatową. Uczniowie otrzymują karteczki samoprzylepne

w czterech różnych kolorach, na których zapisują odpowiedzi na cztery pytania postawione przez nauczyciela, np.:

- *Czego oczekuję (co jest mi potrzebne) podczas pracy nad projektem od kolegów i koleżanek w zespole projektowym?* – karteczki żółte,
- *Czego oczekuję (co jest mi potrzebne) podczas pracy nad projektem od nauczyciela/opiekuna projektu?* – karteczki niebieskie,
- *Czego oczekuję (co jest mi potrzebne) od siebie podczas pracy nad projektem?* – karteczki zielone,
- *W jaki sposób będziemy rozwiązywać konflikty, które mogą pojawić się podczas pracy nad projektem?* – karteczki różowe.

Nauczyciel powinien wziąć czynny udział w ustalaniu treści kontraktu. Jeśli nauczyciel chciałby, aby jego potrzeby i oczekiwania wobec uczniów były wyraźnie zaznaczone, wówczas swoje wypowiedzi może zapisać na białych karteczkach.

Karteczki z odpowiedziami grupujemy zgodnie z kolorowym kodem, odcytujemy je głośno i doprecyzowujemy wypowiedzi uczniów. Następnie wystarczy spisać poczynione ustalenia, opatrzyć datą i podpisami osób zawierających kontrakt.

4. Następnym etapem pracy metodą projektu jest **ustalenie zadań do wykonania i osób za nie odpowiedzialnych, opracowanie harmonogramu** realizacji projektu, terminów i sposobu konsultacji z nauczycielem. Wszystkie te ustalenia warto spisać i przekazać nauczycielowi. Plan realizacji projektu koniecznie powinien zawierać **opis sposobu prezentacji efektów projektu**.
5. Ostatnim etapem pracy nad projektem jest jego **ewaluacja**. W projektach edukacyjnych zwykle wykonaniem tego zadania kieruje nauczyciel. Ewaluacja **może mieć formę pisemnej refleksji, ankiety, swobodnej wypowiedzi** itp.

1.5 Korzyści z pracy metodą projektów

Praca metodą projektu edukacyjnego jest **najbardziej całościową formą nauki ukierunkowaną na potrzebę, cel i wynik uczenia się**, w której uczeń wyznacza kierunek i tempo pracy, a nauczyciel podąża za nim. Nauczyciel w naturalny sposób staje się facylitatorem, a więc osobą wspomagającą komunikowanie się uczniów bądź grup uczniów podczas procesu ich uczenia się.

Poza tym praca metodą projektu:

- wyzwala u uczniów **aktywność, samodzielność, przedsiębiorczość, kreatywność**,
- sprzyja praktycznemu wykorzystaniu metody naukowej (uczniowie sami formułują problemy i poszukują ich rozwiązania),
- wymaga od uczniów podejmowania decyzji i dokonywania wyborów oraz sprawia, że ponoszą oni ich konsekwencje,
- uczy **współpracy i odpowiedzialności** za wykonanie zadania,
- pozwala osiągnąć **SUKCES** indywidualny i grupowy,
- rozwija kompetencje społeczne uczniów,
- integruje grupę,
- motywuje do działania,
- uczy udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej (ocena koleżeńska),
- wzmacnia odporność na krytykę,
- podnosi samoocenę,
- uczy dokonywania samooceny.

Metoda projektu sprzyja jakościowej zmianie podejścia do procesu nauczania – uczenia się:

- od behawioryzmu do **konektywizmu**,
- od aktywności nauczyciela do **aktywności ucznia**,
- od edukatora do **facylitatora**,
- od przemówienia (wykład, pogadanka) do **współpracy** uczniów (model edukacji rówieśniczej, współpraca w sieci),
- od zadań odtwórczych do **zadań ćwiczących inteligencję (uczeń uelastyczniony, a nie – ukształtowany)**,
- od kształcenia ucznia do kształtowania jego **samodzielności w samoorganizowaniu osobistego środowiska uczenia się** z wykorzystaniem technologii społeczeństwa informacyjnego,

- od przekazu jednokanałowego do **przekazu wielokanałowego**,
- od statycznych pomocy dydaktycznych (plansze, modele) do **środków interaktywnych** wykorzystujących obraz, dźwięk i ruch (animacje, filmy, podcasty).

1.6 Rola nauczyciela w projekcie

Nauczycielko! Nauczycielu!

Pracując metodą projektu:

- zaufaj uczniom!,
- pozwól uczniom działać, wymyślać i testować różne warianty rozwiązań,
- zachęcaj uczniów do analizowania i oceny ich pracy, nie demonizuj błędów, zachęcaj uczniów do poszukiwania lepszych rozwiązań,
- stosuj metody coachingowe, w szczególności strategię Walta Disneya¹,
- umożliwaj uczniom zdobywanie różnych doświadczeń,
- pozwól uczniom się bawić, baw się razem z nimi!, zabawa to doskonały trening kreatywności,
- dostrzegaj działania uczniów, interesuj się nimi, pytaj, dyskutuj,
- **nie krytykuj!**, Twoi uczniowie są jeszcze mało odporni na krytykę,
- wykaż chęć zrozumienia odmiennego od Twojego sposobu myślenia i działania,
- często chwal i nagradzaj uczniów, pochwała powinna być zasłużona i konstruktywna,
- ucz się od swoich uczniów!, pozwól im być specjalistami, licz się z ich opinią,
- **pamiętaj, że to jest (powinien być!) projekt uczniów, a nie Twój.**

¹ Strategia Walta Disneya – jedna z technik coachingowych, w której rozpoczynamy realizację zadania od końca, to znaczy najpierw rozbudzamy wyobraźnię i staramy się wyobrazić sobie, najdokładniej jak tylko potrafimy, efekt pracy/zrealizowany cel. Dopiero potem opracowujemy plan jego realizacji.

Więcej: <https://rosnijwsile.pl/jak-zamienic-marzenia-w-rzeczywistosc-strategia-walt-disney-kreatywne-myslenie/> (dostęp 06.01.2022 r.)

2. Jak realizować projekt edukacyjny, czyli cztery kroki do sukcesu

Krok 1

Najtrudniej zacząć... ale warto spróbować!

- Zapytaj uczniów, jakie tematy ich interesują. Zbierz je metodą burzy mózgów. Wspólnie z uczniami wybierz najciekawsze. Nagroź ich autorów.
- Poszukaj pomysłów w podręczniku lub internecie.
- Przygotuj więcej tematów, niż planujesz grup projektowych.
- Postaraj się, aby temat projektu był intrygujący, prowokujący, zaskakujący.
- Do każdego tematu projektu przygotuj zakres tematyczny (hasłowo) i oczekiwania (cele) sformułowane z poziomu ucznia.
- Pozwól uczniom wybrać projekt, który ich zainteresuje, zapytaj, dlaczego wybrali właśnie ten projekt.

Przykładowy temat projektu: *Jakie są preferowane style nauki uczniów naszej szkoły?*

Krok 2

- Zapytaj uczniów, w jaki sposób rozumieją temat projektu, który wybrali.
- Poproś uczniów, aby opowiedzieli, w jaki sposób chcieliby zrealizować projekt. **Nie narzucaj im swoich pomysłów!** Podążaj za ich sposobem myślenia, bądź otwarty na ich pomysły, wspieraj swoich uczniów. Podejdź entuzjastycznie do pomysłów uczniów. Entuzjazm jest zaraźliwy! Uczniowie uwierzą w siebie i chętniej podejmą się realizacji projektu.
- Zadawaj pytania otwierające. Unikaj takich, na które można odpowiedzieć tylko TAK/NIE.

Przykładowe pomysły na realizację:

Uczniowie: *Zapytamy uczniów, w jaki sposób się uczą.*

Nauczyciel: *Ilu uczniów zamierzacie zapytać? W jaki sposób ich wybieriecie? Jakie pytania zadacie uczniom? Jak udokumentujecie odpowiedzi uczniów? W jaki sposób opracujecie i przedstawicie wyniki? Kto z was to zrobi? Do kiedy?*

Krok 3

- Doprecyzuj zadania, których realizacją zajmą się poszczególni uczniowie. Zapisz je.
- Uzgodnij z uczniami terminy i sposób konsultacji (np. osobiście, za pośrednictwem Skype'a, poczty elektronicznej, aplikacji Padlet).
- Przestrzegaj umówionych terminów.

Przykładowe pomysły na realizację:

Uczeń A: *wyszuka w internecie przykłady kwestionariuszy/ćwiczeń, które pozwolą ocenić preferowany styl uczenia się.*

Uczeń B: *zbierze informacje, ilu uczniów jest w poszczególnych klasach, ile jest dziewcząt, ilu chłopców oraz wytypuje, jaką grupę należy przebadać w każdej klasie (np. 10%, po tyle samo chłopców i dziewcząt).*

Uczniowie B i C: *przeprowadzą badanie kolegów i koleżanek w szkole.*

Uczeń D: *opracuje wyniki.*

Cała grupa: *przeanalizuje wyniki i wyciągnie wnioski.*

Krok 4

- Pogratuluj uczniom! Ciesz się razem z nimi. Ich sukces jest także Twoim sukcesem.
- Doceń talenty poszczególnych uczniów.
- Podkreśl walory pracy każdego z uczniów oddzielnie i całego zespołu razem.
- Zaprojektuj kartę oceny projektu, zapoznaj z nią uczniów jeszcze przed oceną projektu.
- Przy ocenie wyników projektu weź pod uwagę samoocenę i ocenę koleżeńską. Są tak samo ważne jak Twoja ocena.
- **Naucz uczniów celebrować sukces!**